

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE METAFOR OLUŞTURMA BECERİLERİNE İLİŞKİN NİCEL BİR İNCELEME¹

Bülent GÜVEN, Sibel GÜVEN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Çanakkale

Özet

Bu araştırma öğrencilerin “Sosyal Bilgiler” dersine ilişkin metaforlar oluşturma durumlarının, cinsiyet, dersi sevme, sınıf düzeyi ve öğrenim gördükleri okula göre farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler Çanakkale il merkezinde bulunan İlköğretim 1. Basamak 4 ve 5. sınıfta öğrenim görmekte olan 294’ü erkek, 269’u kız ve kimlik bilgilerini belirtmeyen 1 öğrenci ile birlikte toplam 564 öğrenciden toplanmıştır. Araştırmaya katılan her bir öğrencinin öncelikle Sosyal Bilgiler dersi hakkındaki düşüncelerini yazmaları daha sonra da “Sosyal Bilgiler dersi ..... gibidir, çünkü bu derste en çok.....” ifadesini tamamlamaları istenmiştir. Araştırmada başlangıçta içerik analizi tekniği kullanılmış, ardından bu araştırmaya ilişkin olarak ele alınan veriler sayısallaştırılarak nicel yöntemle analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde metafor oluşturmalarında, öğrencilerin cinsiyetinin, öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin ve dersi sevme durumlarının etkili olduğu, bununla birlikte, öğrencilerin öğrenim görmekte olduğu ilköğretim okulunun metafor oluşturma durumuna bir etki yapmadığı görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: Metafor, Sosyal Bilgiler, İlköğretim

QUANTITATIVE ANALYSIS RELATING TO FORMING OF METAPHOR WHICH WAS MADE IN SOCIAL STUDIES LESSON BY PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

This research was made to determine whether forming of metaphor which was made in the Social Studies lesson by students vary according to sexuality, class level and the school which they attend to. Data in this research were collected from the total of 564 students which includes 294 boys and 269 girls attending to 4. or 5. classes at the first grades of primary schools which were at the provincial centre of Çanakkale. First of all, writing the ideas about the Social Studies lesson were asked to each student, and then the statement of “Social Studies is similar to....., because in this lesson most.....” was required to complete. At the beginning, the technique of content analysis was used and then, data relating to this research was digitized and analyzed with the quantitative method. In conclusion, it was seen that primary education students’ sexuality, their class level and the state of loving to lesson were effective on forming of metaphor which was made at the Social Studies lesson by them, but the primary school which they attended to wasn’t effective on forming of metaphor.

Key Concepts: Metaphor, Social Studies, Primary Education

1 Bu çalışma XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulan metin temel alınarak hazırlanmıştır.

1. Giriş

Öğrencilerin düşünceleri ve bunları ifade ediş biçimleri incelendiğinde, soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak açıklamalar yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Dağarcığında var olan bilgi, beceri ve tutumlarla hareket eden öğrenciler, soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak düşüncelerini ifade etmede metaforik yapılar oluştururlar (Saban, 2005). Metaforlar, bilinçli ya da bilinçsiz biçimlerde günlük düşünce ve eylemlerimizi yönetmekle beraber, gerçeğin ve yaşantının nasıl yorumlandığını göstermek için kullanılmaktadırlar. 1980' li yıllardan beri, özellikle Lacoff ve Johnson'un çalışmalarında vurgulandığı üzere "zihinsel metafor teorisi" olarak adlandırılan bir perspektiften doğmuşlardır (Lacoff & Johnson, 2005). Metaforlar araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmışlardır.

Gentner ve Wolff (2000) metaforu, çok yönlü bir görüntü olarak tanımlarken Mac Cormoc (1999) metaforu farklılıklar arasındaki benzerliklerin ifade edilmesi olarak tanımlamış, metaforik gelişmenin insanın şekilsel zekasının önemli bir elementi oluşturmasında ve ifade etmesinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir (Akt;Cameron,1996).

Yob (2003)'a göre bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olan metafor, Saban (2005)'a göre soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurmaktır. Bu tanımın, Vasnidou ve Ortony (1990)'nin metaforu, başka bir deneyim terminolojisi içindeki deneyimleri somutlaştırmada ve yeni durumların ya da karışık başlıkların adlandırılmasını açıklamak adına kurulan benzetmelerdir, tanımıyla örtüşmekte olduğu görülmektedir. Metaforun bir başka tanımı Demirel (2005) tarafından "bir şeyi anlamak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma, ödünçleme" olarak yapılmaktadır.

Tanımlar incelendiğinde metaforun, insanın zihninde oluşan kavramların kendi anlamları dışında başka kavramlar aracılığı ile oluşturulduğu görülmektedir. Bir bireyin, zihnin anlayış biçiminden başka bir anlayış biçimine hareket etmesini sağlayan metaforlar, o bireyin belli olguyu başka bir olgu olarak görmesine olanak tanıyarak (Saban,2005) öğrencilerin konulara farklı bakış açıları geliştirmelerinde, öğrendiklerini uygulamaları için üretimi bir yol sağlarlar (Oğuz, 2005). Çocuklar, metaforları yorumlarken ve kullanırken dağarcığında var olan bilgi, beceri, alışkanlık ve tutumlarla hareket ederler. Todd (2006)'a göre metaforik yapılar çocuklarda 2 yaşlarından sonra ortaya çıkmaktadır. Todd'un bu yargısı, Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerinden olan işlem öncesi dönemde çocuğun, 2-4 yaş arasında sözcüklerle, nesnelere arasındaki ilişkileri bilinçli olarak kullanmaya başladığını belirtilmesiyle örtüşmektedir. Çocuklar bu dönemde geçmiş olayları simgesel olarak dile getirebilmekte, algılama alanı içinde olmayan somut nesnelere simgeleştirebilmektedir. Metafor kavramına ilişkin tanımlarda vurgulanan "soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak düşüncelerini açıklama yoluna gitmek" ifadesi çocukların metaforik yapıyı

bu dönemden itibaren kullanmaya başladıklarının bir diğer kanıtı olarak gösterilebilir. Sayılanların tümü metaforların çocuk merkezli olarak ta ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Gibbs'e (1994) göre çocuklar, her gün çevrelerinde gelişen konuşmalar ve günlük olaylar çerçevesi içinde deneyimlerini ve yaratıcı düşüncelerini kullanarak bazı şeyleri, yeni yollar içinde, değişik ifade biçimleriyle ortaya koyabilmektedirler. Bu nedenle, metaforlar, metaforu oluşturan bireyin geçmiş yaşantılarından, ön öğrenmelerinden ve sosyal çevrelerinden soyutlanmış bir biçimde ele alınmamalıdır (Oğuz, 2005). Açıklamalar ışığında, eğitim ortamlarında kullanılan metaforların önemli işlevleri olduğu da ortaya çıkmaktadır. Metaforlar, yeni bilginin kodlanması ve daha sonra geri getirilmesini kolaylaştıran bellek destekleyici rolleri nedeniyle eğitim ortamlarında hem öğretmenin, hem de öğrencinin görevlerini kolaylaştıran bilişsel bir araç olarak düşünülebilirler, dikkatin toplanmasına yardım edebilir ve yeni anlamlandırmalar oluşturulmasına da destek sağlayabilirler (Açıkgöz, 2002). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta oluşturulan metaforik ifadenin benzetme yapılacak olgu, olay ya da nesnelere sahip oldukları özelliklerin öğrenci tarafından bilinmesidir. Böylece öğrenci olgu, olay ya da nesnelere arasında benzer ve farklı yönler ortaya koyarak bağlantı kurabilir; yeni öğrenilecek bilgiyle eski bilgi arasında bağ kurarak daha iyi bir öğrenme meydana getirebilir (Demircioğlu, 2003).

Bireyin geçmiş yaşantıları ve ön öğrenmelerinin sosyal çevresi içerisinde geliştiği ve bu ortamda oluşturulan metaforların sosyal çevrenin etkisiyle şekillendirildiği bilinen bir gerçektir. Sosyal çevre kapsamında hizmet sunan eğitim kurumlarına gelen bireyler oluşturdukları metaforik yapıları da beraberinde getirirler. Bu kurumlarda gerçekleştirilen ve ders adı verilen etkinlikler dizgesinde bireyler metaforlar oluşturmaya devam ederler. Zorunlu temel eğitim basamağının 4. ve 5. sınıflarında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi de bireyleri toplumun sorumlu bir üyesi haline getirmeye çalışan ve temel yaşam unsurlarını ele alan disiplinlerarası bir alan olarak metaforik yapıların oluşturulmasına ve bütünleştirilmesine önemli ölçüde olanak tanır. Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları incelendiğinde“öğrenmeyi sorgulayan, araştıran, eleştiren, bilgiyi üreten ve önceki öğrendikleriyle birleştirebilen; sevgi, saygı, hoşgörü sahibi; grup etkinliklerinde aktif rol alabilen, birlikte çalışma duygusu gelişmiş bireyler yetiştirmek gibi özelliklerin kazandırılmasına dönük çaba içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra ilköğretimin amaçları arasında yer alan öğrenciyi hayata hazırlamak, Sosyal Bilgiler dersinin üstlendiği rollerle daha etkin bir biçimde gerçekleştirilebilir. Literatür incelendiğinde dersin yukarıda sayılan amaçlar doğrultusunda daha etkin olarak işlenmesi amacıyla kimi araştırmaların gerçekleştirildiği (Güven, 2003, Tay, 2004, Münire & Akkoyunlu, 2002) görülmektedir. Araştırmalarda özellikle bilişsel alana ilişkin akademik başarı değişkeni üzerinde durulduğu, yukarıda sayılan diğer amaçlara ulaşılması boyutunun yeterince ele alınmadığı dikkat çekmektedir. Oysaki bilişsel alanın yanı sıra duyuşsal ve devinimsel alan niteliklerinin kazandırılmasının da son derece önemli olduğu ve kalıcı öğrenmelere katkı sağladığı unutulmamalıdır. İlköğretim basamağında öğrenim gören öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özelliklerinin ortaya çıkarılmasında, onların oluşturduğu me-

taforların belirlenmiş olması sınıf öğretmenlerine özellikle öğretim sürecinde önemli yardımlar sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, öğrencilerin “Sosyal Bilgiler” dersine ilişkin metaforlar oluşturma becerilerini, cinsiyet, dersi sevme, sınıf düzeyi ve öğrenim gördükleri okula göre farklılık gösterme durumlarını belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Çanakkale ili merkezinde bulunan, Vali Fahrettin, Barbaros Hayrettin Paşa, Mustafa Kemal, Anafartalar ve Turgut Reis İlköğretim okullarının 4 ve 5. Sınıflarında öğrenim gören 269 kız, 294 erkek ve kimlik bilgilerini belirtmeyen 1 öğrenci ile birlikte toplam 564 öğrenci oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

- Bu araştırma ilköğretim I. Basamak öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma becerileri ile,
- 2005-2006 Eğitim- Öğretim yılı ile,
- Araştırma kapsamında veri toplanan 564 öğrenci ile sınırlıdır.

2. Yöntem

Araştırmada, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik düşüncelerini ve bu dersten beklentilerini belirleyebilmek amacıyla oluşturdukları metaforlar, insanlar ve durumlar hakkında detaylı ve daha zengin bilgiler üretilmesini sağlayan nitel yöntem, verilerin çözümlenmesinde ise “içerik analizi” (Yıldırım ve Şimşek, 2005) tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmanın amacına uygun olarak nitel yöntemle analiz edilen veriler, nicel yöntem kullanılarak SPSS ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Araştırmanın başlangıcında 4 ve 5. sınıfa devam eden 564 öğrencinin Sosyal Bilgiler dersi hakkındaki düşüncelerini içeren kompozisyonlar yazmaları istenmiştir.

Kompozisyonlarında metaforik yapıyı kullanmama, konu hakkında yazı yazmak istememe gibi nedenlerden ötürü 106 öğrencinin kağıtları araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. 458 öğrencinin geliştirdiği metaforlar araştırma için değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması süreci 6 aşamada gerçekleştirilmiştir (Saban, 2005): (1) kâğıtların okunması ve sayfa numaralarının verilmesi aşaması, (2) adlandırma ve kodlama aşaması, (3) tasnif etme aşaması, (4) kategori geliştirme aşaması ve (5) eleme yeniden organize etme ve derleme aşaması (6) nicel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması olarak sıralanmıştır. Araştırmada verilerin çözümlenmesi sürecinde yazılı biçimdeki veri, belirli aşamalardan geçirilerek sayılara dökülmüş ve böylece nitel veriler nicelleştirilmiştir. Elde edilen nicel veriler SPSS programı ile bilgisayar ortamına aktarılmış, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini açıklamada ve

Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin gözüyle nasıl şekillendiği cinsiyet, dersi sevmeye, öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyi ve öğrenim gördükleri okul değişkenlerine göre Mann-Whitney U testi ve Kay-Kare test teknikleri kullanılarak sınanmıştır. Elde edilen bulgular bundan sonraki bölümde tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırmada ilk olarak, araştırma örneklemine dahil edilen 564 öğrencinin cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, öğrenim gördükleri okul, metafor oluşturma özellikleri ve Sosyal Bilgiler dersini sevmeye durumlarını belirten yüzdeler ve frekans dağılımları belirlenmiştir. Katılımcı özelliklerine ilişkin bulgular aşağıda Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1’den anlaşılacağı üzere araştırma örneklemini oluşturan 564 öğrencinin 269’u (%47,8) kız, 294’ü (%52,2) erkektir. 1 öğrencinin kağıdında kimlik belgelerini belirtmemesi nedeniyle toplam 563 olarak görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin yüzdeler ve frekans dağılımları incelendiğinde 4. sınıfa devam eden öğrenci sayısının 284 (%50,4), 5. sınıfa devam eden öğrenci sayısının ise 280 (%49,6) olduğu görülmektedir. Öğrenim görülen okullara göre dağılım ise Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulunda 136 (%24,1), Mustafa Kemal İlköğretim Okulunda 128 (%22,7), Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulunda 156 (%27,7), Anafartalar İlköğretim Okulunda 45 (%8,0) ve Turgut Reis İlköğretim okulunda 99 (%17,6) öğrenci şeklinde oluşmuştur. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma özellikleri incelendiğinde 458 (%81,2) öğrencinin kompozisyonlarında metafor ifadesine yer verdiği, 106 (%18,8) öğrencinin kağıdında metafor ifadesine yer vermediği görülmektedir. Araştırma kapsamında yer alan 564 öğrenciden 528’inin (%93,6) Sosyal Bilgiler dersini sevdiği, 36 (%6,4) öğrencinin ise Sosyal Bilgiler dersini sevmediği yönündeki görüşlerine ilişkin yüzdeler ve frekans dağılımı da Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin özellikler

Cinsiyet	f	%
Kız	269	47,8
Erkek	294	52,2
Toplam	563	100
Sınıf düzeyi	f	%
4. sınıf	284	50,4
5. sınıf	280	49,6
Toplam	564	100
Okul	f	%
Vali Fahrettin İlköğretim Okulu	136	24,1
Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	128	22,7
Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu	156	27,7
Anafartalar İlköğretim Okulu	45	8,0
Anafartalar İlköğretim Okulu	99	17,6
Toplam	564	100
Metafor Oluşturma Özellikleri	f	%
Var	458	81,2
Yok	106	18,8
Toplam	564	100
Sosyal Bilgiler Dersini Sevmeye Durumları	f	%
Seviyor	528	93,6
Sevmiyor	36	6,4
Toplam	564	100

Araştırmanın alt amacına uygun olarak, İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma özellikleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı sınanmak istenmiştir. Bu amaçla kız ve erkek öğrencilerin kompozisyonlarında Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma durumlarına ait nitel veriler sayısallaştırılarak, sıra ortalamaları ve sıra toplamları değerleri hesaplanmış, sıra ortalamaları arası fark Mann-Whitney U testi ile sınanmıştır. Sınama sonucuna ilişkin bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Metafor Oluşturma Özelliklerinin Cinsiyet Özellikleri Açısından Mann-Whitney U Testi Sınama Sonucu

Metafor Oluşturma	f	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kız	269	259,35	69764,5	33449,5	P<.000*
Erkek	294	302,73	89001,5		

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere, kız öğrenciler ve erkek öğrencilerin metafor oluşturma özelliklerine ilişkin sıra ortalama puanları arasında erkek öğrencilerin lehine 43,38 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla grupların sıralama puanlarına Mann Whitney U testi uygulanmış U= 33449.5 değeri bulunmuştur. Bu değer, 0.05 anlamlılık düzeyinde öğrencilerin metafor oluşturma durumlarına ilişkin olarak; erkek öğrencilerin kız öğrencilerden anlamlı derecede farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgu, Palmquist (2005)’in araştırmasında belirttiği üzere cinsiyetin metafor üretmede etken bir faktör olması ve metaforik ifadeleri yapılandırma farklılık ortaya çıkarması bulgusu ile paralellik göstermektedir.

İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersini sevme durumları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı sınanmak istenmiştir. Bu amaçla kız ve erkek öğrencilerin kağıtlarında belirttikleri Sosyal Bilgiler dersini sevme durumlarına ait nitel veriler sayısallaştırılarak sıra ortalamaları ve sıra toplamları değerleri hesaplanmış, sıra ortalamaları arası fark Mann-Whitney U testi ile sınanmıştır. Sınama sonucuna ilişkin bulgular Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersini Sevme Durumunun Cinsiyet Özelliği Açısından Mann-Whitney U Testi Sınama Sonucu

Dersi Sevme	f	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
KIZ	269	278,65	74957	38642	p>.270
ERKEK	294	285,06	83809		

Tablo 3’de görüldüğü üzere, kız öğrenciler ve erkek öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevme durumuna ilişkin sıra ortalama puanları arasında erkek öğrencilerin lehine 6,41 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla grupların sıralama puanlarına Mann-Whitney U testi uygulanmış U=38642 değeri bulunmuştur. Bu değer, 0.05 anlamlılık düzeyinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevme durumu ile cinsiyet değişkeni arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın amacı kapsamında ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgi-

ler dersini sevmeye durumları ile metafor oluşturma özellikleri arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı sınımlanmak istenmiştir. Bu amaçla kız ve erkek öğrencilerin kağıtlarında belirttikleri Sosyal Bilgiler dersini sevmeye durumları ile Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturup, oluşturmama durumlarına ait veriler sayısallaştırılarak sıra ortalamaları ve sıra toplamları değerleri hesaplanmış, sıra ortalamaları arası fark Mann-Whitney U testi ile sınımlanmıştır. Sınama sonucuna ilişkin bulgular Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersini Sevmeye Durumları İle Metafor Oluşturma Özellikleri Açısından Mann Whitney U Testi Sınama Sonucu

Metafor Oluşturma Durumu	f	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Seviyor	528	271,69	143454	3798	P<.000*
Sevmiyor	36	441,00	15876		

Tablo 4’den anlaşılacağı üzere, Sosyal Bilgiler dersini sevip ve sevmediklerini beyan eden öğrencilerin metafor oluşturma özelliklerine ilişkin sıra ortalama puanları arasında dersi sevmeyeni beyan eden öğrenciler lehine 169,31 puanlık bir fark görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınımlamak amacıyla grupların sıralama puanlarına Mann Whitney U testi uygulanmış U=3798 değeri bulunmuştur. Bu değer, 0.05 anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevmeye durumları ile metafor oluşturma özellikleri arasında anlamlı derecede farklılık olduğunu göstermektedir. Duyuşsal niteliklerin metafor üretme üzerindeki etkisini gösterme amaçlı olarak dersi sevmeyeni beyan eden öğrencilerin dersle ilgili ürettikleri birkaç metaforik ifade ise aşağıda sunulmuştur.

“ Ben Sosyal Bilgiler dersini sevmem. Çünkü genelde canlılar, maddeler ve uzayla ilgilenirim. Bu ilgilendiklerim Sosyal Bilgiler dersinde yok. Sosyal Bilgiler dersi kolye gibidir. Çünkü bu dersi fazla sevmem ve kolye takmayı da sevmem.”

D.A. 5. Sınıf

“ Ben Sosyal Bilgiler dersini pek sevmem. Sosyal Bilgiler dersini arkadaşımın saçlarına benzetiyorum. Çünkü arkadaşımın saçları çok karışık, Sosyal Bilgiler’de çok karışık.”

A. D., 5 Sınıf

Araştırmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma özellikleri ile devam ettikleri sınıf düzeyi arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığı da sınımlanmak istenmiş, bu amaçla öğrencilerin kompozisyonlarında Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma durumlarına ait nitel veriler sayısallaştırılarak sıra ortalamaları ve sıra toplamları değerleri hesaplanmış, sıra ortalamaları arası fark Mann-Whitney U testi ile sınımlanmıştır. Sınama sonucuna ilişkin bulgular Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metafor Oluşturma Durumları İle Devam Ettikleri Sınıf Düzeyinin Karşılaştırılması

Metafor Oluşturma	f	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
4.sınıf	284	295,04	83790	36200	P<.007
5.sınıf	280	269,79	75540		

Tablo 5’de yer alan bulgular incelendiğinde 4. sınıf öğrencilerinin metafor oluşturma durumlarına ilişkin sıra ortalama puanı ile 5. sınıf öğrencilerinin sıra ortalama puanı arasında 4.sınıflar lehine 25,25 puanlık bir fark olduğu görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla grupların sıralama puanlarına Mann-Whitney U testi uygulanmış $U=36200$ değeri bulunmuştur. Bu değer, 0.05 anlamlılık düzeyinde 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma durumu açısından 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı derecede farklılıklarını göstermektedir. Leinbach, Hort & Fargot (1997), “Küçük Çocukların Cinsiyet Saptamalarında Metaforik Örgütlemeler” başlıklı araştırmalarında çocuğun içinde bulunduğu yaşın, metaforik ifadeler oluşturma konusunda doğru orantılı şekilde artış sağladığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bu araştırmanın bulgularından biri olan 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma durumu açısından 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı derecede farklılık göstermesi Leinbach, Hort & Fargot (1997)’un araştırmasıyla farklılık göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusunu destekler nitelikteki açıklamayı ise metafor kavramını, kimi durumlarda zihinsel fikirleri geliştiren, kavramsal etki alanı doğrultusunda eşleştirme sağlayan, etkili yapılar olarak tanımlayan Lacoff (2005), yapmıştır. Lacoff (2005) a göre metaforik düşünce insanların var olanı anlamak ve var olan hakkında akıl yürütmek için kullandıkları bir boyuttur. Yaş özelliğinin bu tür düşünmenin ön plana çıkmasında doğrudan bir etkisi yoktur. Ona göre bu düşünme biçimi insanın içinde bulunduğu şartlar, bilişsel durum ve sahip olduğu deneyimleriyle oluşmaktadır.

Araştırmada son olarak, öğrencilerin kompozisyonlarında metafor oluşturma özellikleri ile öğrenim gördükleri ilköğretim okuluna ilişkin durumları karşılaştırılmak istenmiş, bu amaçla farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler ile bu öğrencilerin kompozisyonlarında metafor oluşturma özelliğine ilişkin durumlarının karşılaştırılması amacıyla kay-kare istatistiksel tekniği kullanılmıştır. Sınama sonucuna ilişkin bulgular Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri İlköğretim Okullarına Göre Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Kompozisyonlarında Metafor Oluşturma Durumları

		Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulu		Mustafa Kemal İlköğretim Okulu		Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu		Anafarta İlköğretim Okulu		Turgut Reis İlköğretim Okulu		Toplam	
		f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%
Metafor	Var	118	25,8%	102	22,3%	126	27,5%	32	7,0%	80	17,5%	458	100
	Yok	18	17,0%	26	24,5%	30	28,3%	13	12,3%	19	17,9%	106	100
Toplam		136	42,8	128	46,8	156	55,8	45	19,3	99	35,4	564	

Pearson kaykare=5,981 s=,201 df=4 p>0,05

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri ilköğretim okuluna göre kompozisyonlarında metafor oluşturma özelliğine ilişkin frekans ve yüzdeler sırasıyla, Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulunda öğrenim gören 118 (%25,8) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunurken, 18 (%17) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunmadığı, Mustafa Kemal İlköğretim Okulunda öğrenim gören 102 (%22,3) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunurken, 26

(%24,5) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunmadığı, Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulunda öğrenim gören 126 (% 27,5) öğrencinin kağıdında metafor ifadesi bulunurken, 30 (%28,3) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunmadığı, Anafartalar İlköğretim Okulunda öğrenim gören 32 (%7) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunurken, 13 (%12,3) öğrencinin kağıdında metafor ifadesi bulunmadığı ve son olarak Turgut Reis İlköğretim Okulunda 80 (%17,5) öğrencinin kompozisyonunda metafor ifadesi bulunurken, 19 (%17,9) öğrencinin kağıdında metafor ifadesi bulunmadığı şeklinde yer almaktadır.

Tablo 6'nın bitiminde verilen kay-kare sına ma değ erleri incelendiğinde ise, öğrencilerin öğrenim gördükleri ilköğretim okulu ile kompozisyonlarında metafor oluşturma özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir.

4. Sonuçlar ve Öneriler

İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde oluşturdukları metaforlara ilişkin toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, sonuçlar aşağıda sıralanmış, ilgililere ve konuya ilişkin gerçekleştirecek araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülen kimi öneriler getirilmiştir.

4.1 Sonuçlar

- Metafor oluşturma durumları açısından erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı derecede farklılık vardır.
- Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersini sevme durumu ile cinsiyet değişkeni özelliği arasında anlamlı fark yoktur.
- Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevme durumları ile metafor oluşturma özellikleri arasında dersi sevmeyen öğrenciler lehine anlamlı fark vardır.
- 4. sınıfta öğrenim gören öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine ilişkin metafor oluşturma özellikleri yönünden 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.
- Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilköğretim okulu ile kompozisyonlarında metafor oluşturma özellikleri arasında anlamlı fark yoktur.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara dayalı olarak, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde metafor oluşturmalarında, öğrencilerin cinsiyetinin, öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin ve dersi sevme durumlarının etkili olduğu, bununla birlikte, öğrencilerin öğrenim görmekte olduğu ilköğretim okulunun metafor oluşturma durumuna bir etki yapmadığı söylenebilir.

4.2.Öneriler

Gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak kimi öneriler getirilmiştir:

- Öğrencilere yalnızca Sosyal Bilgiler dersinde değil, farklı derslerde de metafor oluşturma olanakları verilerek öğrencilerin bu dersler hakkındaki görüşleri belirlenebilir.

- Öğrencilerin oluşturdukları metaforların analizi yoluna gidilerek öğrencilerin kavramları nasıl yapılandırdıkları, farklı konular hakkındaki düşüncelerinin neler olduğu ortaya çıkarılabilir.
- Öğretmenler, oluşturulan metaforlara dayalı olarak öğrencilerin derslerden beklentilerini belirleyebilir, derste onları daha etkin duruma getirebilmek için öğretim ortamlarını düzenleyebilirler.
- Öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, öğrencilerin tutum, istek ve ilgilerini belirleyebilmek amacıyla, ilköğretim kurumlarında değişik alanlarda yapılacak olan araştırmalara kaynak teşkil edebilirler.

5. Kaynaklar

1. Açıköz, K. (2002) *Aktif Öğrenme*, Eğitim dünyası yayınları, İzmir.
2. Büyüköztürk, Ş. (2004) *Veri Analizi El Kitabı*, Pegema Yayıncılık, Ankara.
3. Cameron, L. (1996) Discourse Context And The Development Of Metaphor In Children, *Current Issues In Language & Society*, Vol.3, No.1.
4. Demirel, Ö. (2005) *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.
5. Doğanay, A. (2003) “Sosyal Bilgiler Öğretimi”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Edt:Cemil Öztürk, Dursun Dilek), Pegema Yayıncılık, Ankara.
6. Gentner, D. & Wolff, P. (2000) Metaphor And Knowledge Change In E. Dietrich & Markman (Eds), *Cognitive Dynamics: Conceptual Change In Humans And Machines*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
7. Güven, B. (2008) Experience, Instruction, and Social Environment: Fourth and Fifth Grade of Students’ Use of Metaphor. *Social Behavior and Personality*, 36(6), 743-752.
8. Güven, B. (2003) İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık- Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarına Uygun Olarak Hazırlanan Öğretim Etkinliklerinin Akademik Başarı Ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi.
9. Lacoff, G. & Johnson, M. (2005) (İngilizcesi 1980) *Metaforlar, Hayat Anlam Ve Dil (Metaphors We Lived By)*, Çeviren: Gökhan Yavuz Demir, Chicago, IL: The University Of Chicago Press.
10. Leinbach, D. M., Hort, E.B. & Fargot, I. B. (1997) Bears Are For Boys:Metaphorical Associations In Young Childrens Gender Stereotypes, *Cognitive Development*, Vol.12.
11. Münire, E. & Akkoyunlu, B. (2002) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma, *İlköğretim-Online1* (1), 2002 sf. 2-11.
12. Oğuz, A. (2005) “Öğretmen Eğitim Programlarında Metafor Kullanma”, *XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi*, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 28-30 Eylül.
13. Palmquist, A. (2001) Cognitive Style And Users’ Metaphors For The Web. An Exploratory Study, *The Journal Of Academic Librarianship*, Vol.27, Number 1.
14. Saban, A. ve diğerleri (2005) “Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar”, *XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi*, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 28-30 Eylül.
15. Tay, B. (2004) Sosyal Bilgiler Dersinde Anlamlandırma Stratejilerinin Yeri ve Önemi, *Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, S.2.
16. Yıldırım, A. & Şimşek H. (2005) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
17. Yob, I.M. (2003) Thinking Constructively With Metaphors, *Studies in Philosophy and Education*, Vol.22.